

Juryrapport Roggeveen scriptieprijsen 2019

Datum uitreiking: 30 november 2019 om 15.00 uur

Locatie: Oostkerk, Middelburg

Inleiding

Dames en Heren,

Graag verwelkom ik de inzenders van de Roggeveen-scripties en -papers, en natuurlijk ook alle andere aanwezigen,

Vanmiddag zijn wij bijeen voor de uitreiking van de Roggeveenprijzen aan de onderzoekers die de beste masterscriptie en onderzoekspaper hebben geschreven.

De 2-jaarlijkse Roggeveenprijs is in het leven geroepen door de Werkgroep Cultuurhistorie (WCH) van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, met het doel om universitair onderzoek naar de Zeeuwse cultuurgeschiedenis te bevorderen. Dit jaar is de derde uitreiking.

Met groot plezier maak ik straks de uitslag van het juryberaad bekend. Maar dat doe ik nadat ik u eerst onder uw aandacht heb gebracht hoe leuk het is om gedachten die in je hoofd rondzweven op papier te zetten. De echte schrijver merkt tijdens zijn arbeid alleen aan een knorrende maag dat de tijd vliegt. Zoals we het tegenwoordig zeggen: hij verkeert in een flow. Maar het schrijfwerk kent ook zijn tegenvallers, routineklussen en moeizame revisie. Dit alles geldt natuurlijk voor de historicus, en de historicus in opleiding zal dat nog sterker ervaren. Wie zich in de geschiedenis verdiept, leest boeken en artikelen, duikt het archief in en maakt notities, maar het gaat pas echt spannen als je ertoe komt verslag van je onderzoek te doen. Ongetwijfeld is het schrijven een van de aantrekkelijkste aspecten van het vak: in toegankelijke, liefst pakkende taal uit de doeken doen wat je in de bronnen gevonden hebt, aan de hand van een goede vraagstelling een probleem uitdiepen en er een conclusie aan verbinden die bij de lezer blijft hangen, ook als hij of zij van het onderwerp in kwestie aanvankelijk geen enkel benul had. Het is spannend, maar het is ook moeilijk om een gaaf werkstuk af te leveren. Iedere historicus worstelt met de materie en in dat nederige besef heeft de jury zijn keuze gemaakt. Er moesten afvallers zijn, maar wij vonden van alle werkstukken dat zij veel lof verdienen.

De werkgroep heeft acht onderzoeken ontvangen: vier masterscripties en vier papers, afkomstig van de universiteiten van Utrecht, Leiden en het University College Roosevelt te Middelburg.

Voor de volledigheid noem ik de leden van de jury die de werkstukken heeft beoordeeld. Het zijn allen drie (kunst)historici: dr. Perry Moree, directeur van ZB Planbureau en Bibliotheek van Zeeland in Middelburg, dr. Merlijn Hurx, universitair docent Middeleeuwse Architectuurgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht, Elly Adriaansz, secretaris van de Werkgroep Cultuurhistorie, en ikzelf: Henk Nellen, voorzitter.

De onderwerpen van de scripties en papers zijn verrassend en divers. Vijf onderzoeken gaan over de Middeleeuwen en de vroegmoderne tijd met als hoofdonderwerp de zee en handel

in allerlei schakeringen. De overige drie onderzoeken spelen zich af in de 20ste eeuw. Eén heeft ook weer de zee als hoofdthema, de andere twee gaan over culturele onderwerpen. Hoe verschillend ook, elk onderzoek leverde op een eigen wijze een bijdrage aan de verdieping van kennis van de Zeeuwse cultuurhistorie, vanaf de 13e tot en met de 20ste eeuw.

Opvallend was dat zowel bij de masterscripties als bij de papers gebruik is gemaakt van primaire en secundaire bronnen, zij het dat het scriptieonderzoek vaak wat diepgaander en omvangrijker is dan dat van de papers. Wij waren verrast door de thema's en de uitstekende kwaliteit van de onderzoeken.

Ik noem de kandidaten en hun onderzoeken:

Masterscripties

- 1. **Suzanne Lekkerkerker**, *Roeien met de riemen die je hebt en oeverloos ronddobberen. Een vergelijkend onderzoek naar de wijze waarop de burgemeesters van Ooltgensplaat en Oude-Tonge op de watersnoodramp van 1953 hebben gereageerd*. Universiteit Utrecht, 2018.
Dit interessante thema, gebaseerd op informatief bronnenmateriaal, gaat over het lot van twee dorpen en hun burgervaders tijdens de Watersnoodramp van 1953. Het accent ligt op het doortastende bestuurlijke handelen van de ene burgemeester en de voorzichtigheid, om niet te zeggen, behoedzaamheid van zijn kompaan in het andere dorp, dat laatste met catastrofale gevolgen voor de bevolking en de wederopbouw na de ramp.
- 2. **Jeroen Lesuis**, *Gestrand in Zeeland: een onderzoek naar de herkomst van de Guyaanse verentooien in de collectie van het Zeeuws Museum*. Universiteit Utrecht, 2018.
Lesuis schreef een diepgaand, indrukwekkend onderzoek naar de betekenis, materialen en symboliek van vier Guyaanse verentooien in bezit van het Zeeuws Museum. Dit deed hij tegen het licht van de oorspronkelijke 18^e en 19^e-eeuwse Zeeuwse eigenaren, hun handel en wandel, de toenmalige positie van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, en de Nederlandse kolonie waar de tooien vandaan kwamen: de Wilde Kust ofwel het kustgebied van het hedendaagse Guyana en Suriname.
- 3. **Jelte Liemburg**, *'Dye Leeuwe is los geworden'. De conflictbeheersing tussen handelaren uit Holland, Zeeland en Pruisen tussen 1433-1482*. Universiteit Leiden, 2019.
Deze masterscriptie behandelt op beeldende wijze de handelsconflicten (kapingen, represailles, verdragsschendingen, berovingen en wanbetalingen) tussen Hollandse- en Zeeuwse kooplieden enerzijds en handelaren uit de Oostzeelanden en Hanzesteden anderzijds, met onze landgenoten van destijds als dominante factor en agressor. De scriptie gaat ook in op de pogingen van vorsten en bemiddelaars in genoemde landen om de conflicten beheersbaar te maken en op te lossen, en de handel zo weer op gang te brengen of op gang te houden.
- 4. **Jurriaan Wink**, *Graven en handel. De rol van de graven van Holland-Zeeland bij handel met en in het buitenland tussen de 13de-eeuw en de 15de-eeuw*. Universiteit Leiden, 2018.

Dit mooie onderzoek met een overzichtelijke opbouw mag complementair worden genoemd aan de vorige studie. Gebaseerd op gedegen literatuuronderzoek, maakt het duidelijk hoe vorsten uit diverse landen gedurende drie eeuwen de handel faciliteerden met de bevordering van de eigen commercie als hoofddoel. Maar het beschrijft ook hoe elastisch de door hen in het leven geroepen privileges en instituties waren: zij werden opgeheven, verlengd of geïntensiveerd naar gelang de noodzaak van het moment.

Papers

- 1. **Koen van der Blij**, *Accounting in Dutch Colonial Trade: 18th century Bookkeeping by the Middelburgse Commercie Compagnie*. Universiteit Utrecht/University College Roosevelt, 2019

In dit bijzondere onderzoek staat Van der Blij uitgebreid stil bij de nauwgezette, maar naar onze huidige maatstaven toch beperkte inrichting van de koloniale boekhoudsystemen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie en in het bijzonder de Middelburgse Commercie Compagnie in de 18de en 19de eeuw. Hij wijst er terecht op dat de huidige boekhoudkundige systematiek, die de basis vormt van onze accountancy, pas ontstond in de 19^e eeuw, ten tijde van de industrialisatie. Zijn paper vormt een belangrijke bijdrage aan de discussie over de winstgevendheid van koloniale handel en slavenhandel.

- 2. **Eva Langerak**, *The Art of Remembering Forum: 1977 until now*. Universiteit Utrecht/University College Roosevelt, 2018

Langerak heeft met haar zeer goed verwoorde onderzoek in uitstekend Engels de kunstenaarsbeweging Forum (1977-1987) uit Middelburg aan de vergetelheid onttrokken. Haar paper is vooral gebaseerd op onderzoek in een archief dat nog in het bezit is van de oprichters van Forum. Voor haar beschrijving van dit specifieke Middelburgse kunstinitiatief met nationale en internationale uitstraling maakte zij gebruik van de methoden die de discipline van *Memory studies* haar bood.

- 3. **Marc Schenkenberg van Mierop**, *Responding to the Radical Enlightenment? The Dutch Reformed Church, Hattemism, and Anna Sabbinge (1713-1718)*. Universiteit van Utrecht/University College Roosevelt, 2019.

Schenkenberg plaatst de casus van Anna Sabbinge - die zich aansloot bij een controversiële zijtak van de gereformeerde kerk - tegen de achtergrond van de vroeg 18^e-eeuwse Radicale Verlichting (die gedetailleerd werd beschreven door gevierde historicus Jonathan Israël). Hoofdtoneel is de plaatselijke Middelburgse gereformeerde kerk, met zijn elkaar bevechtende steile en rekkelijke facties. De paper werpt ook licht op de verbondenheid van deze kerkelijke ruzie met de regionale en nationale politieke situatie.

- 4. **Tim Wildeboer**, *Confessionele conventies in filmconsumptie. De rol van de Christelijke Film Actie in de filmcultuurvorming in Zeeland, in de jaren vijftig*. Universiteit Utrecht, 2018.

Dit onderzoek biedt een mooie en interessante aanzet tot een beschrijving van de rol van de kleinschalige christelijke film in de jaren vijftig, haar gespannen verhouding met het beleid van de landelijke bioscoopbond, maar ook met lokaal gereformeerde en hervormde opvattingen over het medium film. Via filmvertoningen in kleine zaaltjes, samenwerking met de lokale pers, een krachtig beleid van de kant van de bioscoopbond

en de steeds belangrijkere rol van de televisie in het maatschappelijk leven, ondergaat het Zeeuwse filmlandschap in de jaren zestig een opmerkelijke liberalisering die door Wildeboer aan de hand van de belangrijkste instituties adequaat beschreven wordt.

Graag ga ik nu over tot de prijsuitreiking van allereerst de eervolle vermelding van het onderzoekspaper en daarna die van het beste onderzoekpaper.

De jury geeft de eervolle vermelding Roggeveenprijs 2019 onderzoekpapers aan:

Koen van der Blij voor zijn onderzoek: *Accounting in Dutch Colonial Trade: 18th century Bookkeeping by the Middelburgse Commercie Compagnie*.

Toelichting

Van der Blij deed onderzoek naar een belangrijk aspect van onze koloniale geschiedenis: de financiële verslaglegging van de handelsactiviteiten van de Middelburgse Commercie Compagnie. Dit onderzoek sluit aan bij de momenteel fel gevoerde discussie over de economische betekenis van de slavenhandel in de Republiek.

De kandidaat heeft zich verdiept in een specifiek en moeilijk toegankelijk onderwerp, dat ontegenzeggelijk de basis vormt van waaruit we het reilen en zeilen van dergelijke handelscompagnieën moeten bestuderen en analyseren. Vanwege de bijzondere interessante inhoud en heldere stijl van het Engels, verdient dit onderzoek toegankelijk gemaakt te worden voor een breder publiek.

De jury geeft de Roggeveenprijs 2019 voor het beste paper aan:

Marc Schenkenberg van Mierop voor zijn onderzoek: *Responding to the Radical Enlightenment: the Dutch Reformed Church, Hattemism, and Anna Sabbinge (1713-1718)*.

Toelichting

In zijn onderzoek belicht Schenkenberg een belangrijk aspect van het Zeeuwse religieus-culturele leven in de vroegmoderne tijd. Hij neemt ons mee naar de hiërarchie van de 18^e eeuwse Gereformeerde Kerk in Middelburg waar de Hattemistische dwaling, aangehangen door Anna Sabbinge, leidt tot een religieus-politieke crisis binnen de kerkgemeenschap. Schenkenberg maakt duidelijk dat het Hattemisme als gedachtenstroming en afwijking van de gereformeerde orthodoxie weliswaar een regionale Zeeuwse kwestie was, maar dat dit gedachtengoed dankzij begunstiging door de stadhouder ook een politiek belangrijke kwestie werd met navolgers en tegenstanders in machtige Zeeuwse kringen.

Vanwege de religieuze controverses verbindt de auteur zijn onderzoek aan de door Jonathan Israël beschreven geschiedenis van de Radicale Verlichting. Alle lof voor Marc Schenkenberg die zich de moeite heeft gegeven één van de 18e eeuwse afwijkende stromingen en uitingen – het Hattemisme – voor het voetlicht te brengen. Zijn onderzoek vraagt om verdere uitwerking van het Hattemisme en andere dissidente stromingen, een analyse van hun plaats in de 18de eeuwse Zeeuwse gereformeerde kerk en in het toenmalige politieke landschap.

Tenslotte reik ik allereerst de eervollevermelding voor de masterscriptie en daarna de Roggeveenprijs uit voor de beste masterscriptie.

De jury geeft de eervolle vermelding Roggeveenprijs 2019 masterscripties aan:

Jelte Liemburg voor zijn onderzoek: *'Dye Leeuwe is los geworden'.* *De conflictbeheersing tussen handelaren uit Holland, Zeeland en Pruisen tussen 1433-1482.*

Toelichting

Zoals ik in mijn inleiding al vermeldde, is de jury onder de indruk van dit onderzoek over de laatmiddeleeuwse maritieme handelswereld. Het beeld dat Liemburg oproept is opmerkelijk: meedogenloos, niets ontziend en agressief werden economische voordelen afgedwongen, ook tegenover steden waarmee handelsovereenkomsten waren gesloten. Vooral de acties van Hollandse en Zeeuwse kant gericht tegen de Hanzesteden in de Oostzeelanden waren berucht; verzoeningspogingen om conflicten op te lossen liepen veelal spaak. Liemburg gebruikte voor zijn onderzoek een schat aan bronnenmateriaal, maakte een uitstekende inventarisatie van conflicten en alle betrokkenen. Bovendien illustreert hij zijn verhaal met een goede topografische kaart van de handelscontacten van Holland en Zeeland met Pruisen en de Wendische steden. Kortom: de jury roemt dit degelijke mediëvistische onderzoek dat verder gaat dan het Zeeuwse betrokkenheid en dat een breder publiek zeker zal boeien.

De jury geeft de Roggeveenprijs 2019 voor de beste masterscriptie aan:

Jeroen Lesuis voor zijn onderzoek: *Gestrand in Zeeland: een onderzoek naar de Guyaanse verentooien in de collectie van het Zeeuws Museum.* Universiteit Utrecht

Toelichting

De jury is zeer onder de indruk van dit diepgravende, interdisciplinaire onderzoek naar de herkomst van vier verentooien (oorspronkelijk drie) in het bezit van het Zeeuws Museum en oorspronkelijk afkomstig uit de Hollandse kolonie Guyana. In Lesuis' scriptie zijn de verentooien dominant aanwezig: Lesuis analyseert de objecten, hun materialen en stilistische verschillen, duidt hun mogelijke symboliek en vorm en vergelijkt ze met verentooien in internationale collecties. Hij houdt een zoektocht naar de (vermoedelijke) stammen die ze vervaardigden, en beschrijft hun contacten onderling en die met de Nederlandse kolonisten. Tegen deze achtergrond plaatst hij de rol van het Zeeuws Genootschap en die van de toenmalige eigenaren. De geschiedenis van drie verentooien, die er later vier bleken te zijn, ontvouwt zich als een breed panorama waarin geografische, etnografische en (wetenschaps)historische aspecten met elkaar verbonden worden tot een boeiend verslag. Hierdoor valt er een bijzonder licht op een tot nu toe nauwelijks bestudeerd onderdeel in de collecties van het Zeeuws Genootschap. Zo toont deze onderzoeker aan dat de collecties van het Zeeuws Genootschap een onuitputbare schat van mogelijkheden bieden tot diepgravend onderzoek. De stijl is helder en trekt de lezer als het ware het verhaal in.

0-0-0-0-0

Teksten oorkondes

Koen van der Blij (eervolle vermelding paper)

Hij ontvangt de eervolle vermelding voor de geselecteerde papers vanwege het in heldere taal en stijl blootleggen van het boekhoudkundig systeem ten tijde van de Middelburgse Commerce Compagnie. Van der Blij heeft zich grondig verdiept in dit specifiek en moeilijk toegankelijk onderwerp, dat ontegenzeggelijk de basis vormt van waaruit het reilen en zeilen van dergelijke handelscompagnieën bestudeerd en geanalyseerd moet worden. Zijn studie is direct relevant bij de actuele en belangrijke discussie over de economische betekenis van de slavenhandel.

Marc Schenkenberg-van Mierop (1^e prijs paper):

Hij ontvangt de prijs vanwege zijn bijzonder interessante onderzoek naar geruchtmakende dwalingen, in het bijzonder het Hattemisme, binnen de Gereformeerde Kerk van Middelburg. Ook belicht hij op instructieve manier de politieke verbondenheid van het huis van Oranje met dissidente kringen in deze kerkgemeenschap. Zijn paper plaatst hij in het licht van de Radicale Verlichting. Deze kende in Zeeland stromingen en uitingen die het ten volle verdienen bestudeerd te worden. De studie van Schenkenberg-van Mierop vormt zo een stimulans voor verder onderzoek in deze richting.

Jelte Liemburg (eervolle vermelding masterscriptie)

Hij ontvangt de eervolle vermelding voor zijn masterscripties vanwege zijn indrukwekkende, degelijke onderzoek dat zich baseert op belangrijk bronnenmateriaal. Het onderzoek bevat een overzichtelijke inventarisatie van de conflicten tussen Hollanders, Zeeuwen en de Hanzesteden in de late Middeleeuwen aan de hand van een gedetailleerde geschiedenis van hun handelsconnecties. Een en ander leidde tot een uitermate boeiende scriptie waarin de wereld van de zeehandel meer dan beeldend wordt beschreven.

Jeroen Lesuis (1^e prijs masterscriptie)

Hij ontvangt de prijs vanwege zijn interdisciplinair, minutieus uitgevoerde en rijk geïllustreerde onderzoek naar de herkomst van de vier Gyaanse verentooien in bezit van het Zeeuws Museum en afkomstig uit de collectie van het Zeeuws Genootschap der Wetenschappen. Niet alleen biedt hij de lezer instructieve objectanalyses en -vergelijkingen, maar hij plaatst de verentooien ook tegen de achtergrond van de geschiedenis van de stammen die deze kunststukken vervaardigden. Om het belang van een bestudering van deze verentooien te benadrukken gaat de auteur dieper in op de oorspronkelijke Zeeuwse eigenaars en het Zeeuws Genootschap in haar beginjaren.

-0-0-0-0-0-